

עם כל הכבוד לאמצעים ליירוט טילים
שכבר נמצאים בשירות או נמצאים
בשלבי פיתוח מתקדמים - היתרון עדיין
מצוי בידי הטילים התוקפים. לכן על
ישראל להפנות יותר משאבים להגנה
פסיבית, דהיינו למיגון האוכלוסייה.
כדאי לזכור: גם היכולת להגן היטב על
האוכלוסייה היא אמצעי הרתעה חשוב

פגיעת קטיושה של חזבאללה בבית בצפון
במלחמת לבנון השנייה | המלחמה נגד
חזבאללה בקיץ 2006 הפכה את העורף
הישראלי לחזית המרכזית

סא"ל (מיל') ד"ר אבי ביצור

לשעבר רע"ן ביצורים ומפקד בית
הספר לאב"ך. מומחה להגנה על העורף
האזרחי, מרצה באוניברסיטת ברא"ל
ובמכללת בית ברל

מעמד העורך בתפיסת הביטחון של ישראל

העובדות האלה וההבנה שחסינות העורך האזרחי בכלל ובישראל בפרט היא מרכיב משמעותי בעוצמתה של המדינה וביכולת העמידה שלה מעלות את הצורך להציג ולנתח את מעמד העורך האזרחי בתפיסת הביטחון של ישראל. כל ניתוח כזה צריך להביא בחשבון שהמלחמה הבאה תהיה מלחמת טילים⁶ שנגדה יש להיערך מכל הבחינות.

המתודולוגיה

למאמר הזה יש שלוש מטרות מרכזיות: להגדיר את תפיסת הביטחון של ישראל בנוגע לעורך האזרחי ולמעמדו, לתאר את סוגי האיום על העורך בישראל לאורך זמן ובעיקר בימים אלה, לפרט חלופות למיגון העורך ובמיוחד להבליט את חלופת ההגנה הפסיבית על שלל היבטיה ואת חלופת ההגנה האקטיבית.

הצורך בשינוי תפיסת הביטחון של ישראל לדוקטרינה הגנתית

רבות נכתב על מאפייניה ועל מקורותיה של החשיבה האסטרטגית הישראלית שהיא התקפית ביסודה ומבוססת על תרבות אסטרטגית שגורסת שההתקפה היא האמצעי המרכזי לפתרון בעיותיה הקיומיות של מדינת ישראל. בתוך החשיבה הזאת בלטו כמה הגדרות שבכולן העורך האזרחי הוא הגורם המרכזי הנזקק להגנה על ביטחונו, כלומר, כל מהותה של תפיסת הביטחון הישראלית צריכה לסוב סביב מימוש ביטחונו המלא של העורך האזרחי.

בעזרת כמה הגדרות לשלושה מושגי יסוד - ביטחון לאומי, תפיסת הביטחון הלאומי ודוקטרינת הביטחון הלאומי - אציג את טיעוניי בנוגע למעמד העורך בישראל. באחת ההגדרות למושג "ביטחון לאומי", לדוגמה, בולטת הדגשת ההגנה על העורך ונאמר בו במפורש שזהו הנושא המרכזי: "מושג המבטא את קיומה של מערכת תנאים המאפשרת לאזרחי המדינה להבטיח את המשך קיומה כיישות מדינית, ריבונית ועצמאית, לקיים ביטחון לאזרחיה ולנכסיה ולשמר את יכולותיה ולטפח את תרבותה, את ערכיה ואת כלכלתה".⁷ על פי ההגדרה הזאת, היעדר ביטחון לאומי יכול לגרום למצב שבו מדינה תתקשה לקיים מסגרת חיים אזרחית - מצב הגורם לחוסר ביטחון.

כדי לממש את הביטחון הלאומי של מדינה בשלמותו יש לממש מדיניות ביטחון לאומי המוגדרת "מערך של עקרונות והבנות המציגים יעדים לאומיים הניתנים להשגה תוך קביעת סדר עדיפויות בפיתוח מרכיבי עוצמה לאומית כגון שטח, משאבי טבע, ליכוד וחוסן חברתי, עוצמות צבאיות ושאלות".⁸

על בסיס הבנת המושג והגדרותיו נוצרה החשיבה האסטרטגית הישראלית

מאז מלחמת המפרץ ב-1991 הפך העורך האזרחי הישראלי למטרה ברורה של אויבי ישראל, אשר למדו להכיר את רגישותה הגבוהה לאבדות בנפש¹ ולקשייה להתמודד עם מהלומות המונחתות על יישוביה. עד 1991 נהנה העורך מ"מלחמות דה-לוקס" שבהן הוא לא נפגע כלל. הפריוילגיה הזאת הסתיימה במלחמת המפרץ הראשונה והיא לא תחזור בעתיד הנראה לעין. ההפך הוא הנכון: נראה שהאיומים על העורך רק הולכים ומחריפים.

קיימים מעט מאוד מחקרים בתחום ההתגוננות של מדינות בפני האיומים על העורך האזרחי. בישראל, שמוגדרת "הדמוקרטיה המערבית המגויסת ביותר",² מרבים התושבים לעסוק בנושאים הקשורים לביטחון הלאומי, ולכן ניתן היה לצפות שהגנת העורך תתפוס מקום מרכזי בשיח הציבורי ותתפוס מקום מרכזי בחשיבה האסטרטגית ובמימוש האופרטיבי. הסיבה לכך ברורה: בגלל הרגישות הגבוהה של ישראל לאבדותיה היא נמצאת בחשש תמידי מפני התקפה על עורפה. כך, לדוגמה, מציין ברוך קימרינג שהשיעור של כל חללי ישראל במלחמות מגיע ל-0.64% מכלל האוכלוסייה. אף שמדובר בשיעור נמוך באופן אובייקטיבי, הרי בעיני הציבור מדובר בשיעור גבוה מאוד, ואם הוא עוד יגדל, עלול להיפגע כושר העמידה שלו.³

מאחר שראשי מערכת הביטחון העריכו מלכתחילה שלציבור בישראל יכולת עמידה נמוכה, הם גיבשו תפיסת ביטחון שהדגישה את הדפוסים הדוקטרינריים ההתקפיים על חשבון אלה ההגנתיים. מדובר בראש ובראשונה בעיקרון שלפיו יש להעתיק מהר ככל האפשר את הלחימה לשטח אויב ובמקרה הצורך לבצע מתקפת מנע. נוסף על כך הדגישה תפיסת הביטחון של ישראל את הצורך לשמור על הסטטוס-קוו באמצעות הרתעה ובלית ברירה באמצעות התקפה מקדימה.⁴ במילים אחרות: "הדוקטרינה של צה"ל ברמה האסטרטגית היא הגנתית, ואילו הטקטיקה שלו התקפית. נוכח חוסר העומק הטריטוריאלי של המדינה חייב צה"ל לקחת את היוזמה בשעת הצורך, ואם יותקף - להעביר את שדה הקרב במהירות לשטח האויב".⁵

המלחמה נגד חזבאללה בקיץ 2006 הפכה את העורך הישראלי לחזית המרכזית: במהלך אותה המלחמה היו שליש משטחה של המדינה ושלש מאוכלוסייתה תחת התקפות טילים. המלחמה הזאת והמלחמה הממושכת בעוטף עזה, ששיאה היה מבצע "עופרת יצוקה" (דצמבר 2008-ינואר 2009), הבליטו את חוסר המוכנות של העורך האזרחי הישראלי ואת רמת המיגון הדלה שלו נוכח האיומים עליו ואת חוסר היכולת של ישראל להתמודד באופן אקטיבי עם האיומים.